

контексту осталих промена у тим земљама. Како се елементи извршене делатности могу наћи и код врховних президијалних органа (президијума и државних савета) као и код министарских савета и шефова држава, аутор анализира у чему се огледа извршна делатност у активностима наведених органа посматрано са становишта њихове надлежности, организације рада, аката које доносе и међусобних односа.

Посебно је интересантно експлициран однос врховних президијалних органа који у овим земљама врше функцију врховног представничког тела у периоду између њиховог заседања и извршних органа. У троуглу: врховно представничко тело — президијум, односно државни савет — министарски савет аутор детаљно анализира елементе који говоре у прилог (не)примењивања скупштинског система. Тако се, нпр. дешавало да извршни органи врше законодавну делатност, мада је та делатност уставима ових земаља изричито забрањена. Овлашћења врховног президијалног органа да образује и мења састав влада мала је гаранција за неповредивост делатности представничких тела. Јер, не само законодавна иницијатива коју министарски савети имају него и стручни апарат којим располажу и утицај на органе који врше управну делатност у ужем смислу речи, утичу да се у пракси често негирају уставом утврђени принципи скупштинског система.

Све то наводи аутора на закључак, да иако је облик власти у овим земљама најближи скупштинском систему, постоје значајна одступања од његове примене која су у анализираним социјалистичким земљама у односу на Швајцарску знатно већа, тако да централни извршни органи прелазећи границе својих уставних овлашћења постају „... централним — не само извршним органима“.

На крају, остаје нам да истакнемо да је аутор, иако се ради о тематици која је стручна и по опредељењу интересантна ужем кругу научних радника, успео да на изузетно интересантан начин, колико је то у овој области могуће, приближи материју ширем кругу заинтересованих читалаца, не само по приступу и објашњењима него по језичкој и стилској уобличености. Права је штета, с обзиром на обиље иностране и наше литературе која је коришћена у писању ове студије, што аутор није учинио напор да направи детаљнију компарацију положаја централних извршних органа у скупштинском систему Швајцарске конфедерације, скупштинског система земаља тзв. социјалистичког лагера и нашег модела скупштинског система са становишта функционалности, начина рада, положаја и утицаја партије, као и неких проблема који су карактеристични за извршне органе уопште у савременим условима. Мишљења смо да би то, с једном не лако изводљивом прогнозом у ком ће се правцу кретати примена начела скупштинског система у овим земљама, овој веома успешној студији дало печат заокружености.

Милан Јовановић

Анте Ромац: ЛАТИНСКЕ ПРАВНЕ ИЗРЕКЕ, Загреб, Глобус, 1982., стр. 698.

Пре неколико месеци изашла је из штампе књига Анте Ромаца под горњим насловом. Читаоци ће се сетити да смо проф. Ромац и ја припремили и објавили заједно два издања латинских правних изрека под насловом *Dicta et regulae iuris* у издању Савремене администрације у Београду. По изласку из штампе другог издања, проф. Ромац је желео, из неких разлога које ми је навео и других које сам ја сам разумео, да наш коауторски однос раскинемо. Ја сам се сложио, па смо разменом писама, пренели своја ауторска права један на другог. Тиме је проф. Ромац стекао право да настави сам даље прикупљање изрека и изда их под својим именом, а ја сам стекао право да даља издања *Dicta et regulae iur-*

ris приребујем сам и издајем их под својим именом. Треће издање *Dicta* сам ипак издао под заједничким именом, јер сам сматрао да је то исправно, тумачећи наш споразум само као уређење наших узајамних финансијских обавеза и као установљење за проф. Ромаца права да даје сам ради и сам издаје.

Проф. Ромац је не само наставио рад на даљем прикупљању изрека, него је из основа изменио превод и презентацију раније прикупљених изрека. Тако се књига коју приказујем појављује и као наставак некадашњег заједничког рада (што је успут поменуто у предговору књиге али и као самостално ауторско дело. Значајније разлике између Ромчевих *Изрека* и наших заједничких *Dicta*, могу се свести на следеће: 1. *Изреке* имају знатно више јединица него *Dicta*; 2. превод је прилагођен хрватском начину говора и много више је везан за латински ред речи и њихово непосредно значење; 3. напуштен је азбучни ред изрека и установљен појмовни; 4. изостављене су *Белешке о писцима* и уместо њега дат *Регистар имена*; 5. направљен је нов, потпуно другачији, регистар појмова.

1. *Изреке* садрже преко 14.000 јединица, што значи да су за око 6.000 јединица обимније од *Dicta*. То је најобимнија збирка изрека која је до сада објављена у свету. Критеријум је био, унети, поред изрека, и све појмове које би правник практичар или теоретичар могао употребити при свом излагању без обзира да ли по садржини спадају у домен права, морала, социологије, политике па чак и природних наука. Насумице сам нашао неколико примера за то: 1. Тко се боји свих замки (засједа) ни у једну не упада. (стр. 294.); 2. Завидљивца боли туђа корист као његова (властита) штета. (стр. 294.); 3. Свако живо биће воли само себе (све живо има усабјен нагон самоодржавања), (стр. 45.); 4. Средина је најбоља у већини ствари (најбоље је држати средину) (стр. 381.)

Не мислим да је то мана књиге, нити да се такве јединице не могу довести у везу са правом. Напротив, неизбежно је да збирка правних изрека обухвати и неке изреке шире природе, јер право је испреплетано са целокупним животом човека и његовом околином. Уосталом, таквих изрека има и у *Dicta*. Ту се само ради о питању мере — што је више таквих јединица (а већина наведених јединица у *Изрекама* је такве природе) књига је све мање збирка правних изрека, без обзира на то што се оне срећу у делима римских правника. Осим тога оне, затрпавајући чисто правне изреке, отежавају њихово уочавање па тиме и коришћење, поготову у систему презентације и појмовног регистра које је овде усвојен. Интересантно је овде напоменути да све сличне збирке објављене у иностранству садрже знатно мање јединица. Последња од њих, објављена у Минхену прошле године (*Detlef Liebs, Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprachwörter*) чији аутор је обимно користио прво издање *Dicta*(¹), усвајајући чак и начин презентације и начин прављења регистра који су у *Dicta* оригинални, први пут употребљени, садржи око 2.000 јединица, ограничавајући се на чисто правна правила и изреке.

2. Рекли смо да је превод у Ромчевој књизи знатно ближи латинском тексту, а то значи латинском реду речи и њиховом непосредном значењу, него превод у *Dicta*. Та разлика није толико велика да би била брзо уочљива, али она крије у себи разлику у намени збирке и приступу преводу. *Dicta* су више окренуте читаоцу који не зна детаљно латински да би се могао сналазити у латинском тексту, односно читаоцу који се неће мучити око латинског текста, ни покушавати да сам преведе или контролише понуђени превод, него ће научити и латински и наш текст да би разумео принцип који је у њему изражен и да би га на погодном месту употребио опет у форми изреке. Изреке, међутим као да су окренуте првенствено латинцима које интересује латински језик, кога првенствено интересује како је предложени текст аутора превео. Тек у другом реду, најчешће између заграда (којих има много и мислим да помало

(1) „Треба да будемо сретни што су наследници великог Савинија имали шта да узму од скромних Балканских романтичара“ — рекао ми је тим поводом проф. Ромац. То дивно и поносно звучи.

сметају читаоцу), аутор даје слободније и данашњем читаоцу ближе и разумљивије значење речи па му даје могућност да схвати шта се тим латинским текстом хтело рећи, што он у суштини, не језично него појмовно, значи. Притом читаоцу је често остављено да се сам одлучи које, између различитих у заградама понуђених значења, да усвоји.

Истичући ову разлику, никако не желим да критикујем превод у Ромчевој књизи. Желео сам само да укажем на два различита приступа од којих сваки има своје добре и лоше стране и ствар је аутора да се одлучи за један од њих. Можда је приступ *Dicta* за неупућене читаоце лакши, а приступ Изрека за упућене читаоца кориснији.

Мислим да је штета што проф. Ромац није пренео из *Dicta* у *Изреке* препеве латинских изрека састављених у стиху. Препев чини ми се и лепше звучи и лакше се урезује у меморију и лакше се цитира.

Исто тако мислим да је штета што проф. Ромац није пренео из *Dicta* у *Изреке* један број наших народних изрека узетих из Богвишћевог закона или из *Вуковог рјечника*, које, истина, нису непосредни превод латинских изрека чијем преводу су додати као објашњење, али имају исто или врло блиско значење. Мени је жао што тога и у *Dicta* није било више, па мислим да би их у том смислу требало допунити.

3. Изреке су изложене на следећи начин: око 1200 појмова, означених на латинском језику поређани су азбучним редом а у оквиру сваког појма поређане су азбучним редом почетних речи изреке и правила који говоре о њему. Тако, на пример, текст почиње словом А а затим појмом *abreviatio*, испод којег су поређана три текста који се на тај појам односе. Затим је истакнут појам *Abdicatio (net Renuntiatio)* па испод њега изреке итд. То је потпуно различити систем од оног који је усвојен у *Dicta*, где су сва правила и изреке изложени по речничком систему, тј. азбучним редом почетних речи.

Можда зато што сам навикао на *Dicta* и друге речнике које се углавном држе азбучног реда, мени се овај систем чини мање практичан. Као да и он показује да је књига упућена људима који познају латински језик толико да знају как^а се ових око 1200 стручних појмова кажу латински. Истина, извесну помоћ пружа *Регистар појмова* на крају књиге, који се састоји од азбучним редом сложених тих истих појмова изражених српскохрватским језиком уз превод на латински језик. Било би за читаоца знатно лакше да су у тексту уз латинске дати и српскохрватски називи појмова.

Систем примењен у *Изрекама*, несумњиво има нека преимућства. Једно је, на пример, у томе што омогућује читаоцу да има на једном месту скупљено све што се односи на један појам. То је погодно само за човека који изучавању појма приступа студиозније. Овакве збирке су, међутим, намењене првенствено људима који кратком консултацијом књиге хоће да добу до изреке која их интересује. У усвојеном систему онакав читалац ће се лако снаћи ако је за појам који га интересује дато свега неколико изрека. Али тамо где их има знатно више (за све значајније појмове дато је по више десетина појмова) наићи ће на тешкоће. Нарочито је беспомоћан читалац који негде наиђе на латински текст изреке која почиње рецимо са *Ab* или *Qui*, за коју не зна на који појам се односи, а хтео би да види њено значење и тумачење.

4. И регистар појмова је необичан и, по мом мишљењу, непрактичан. Он се своди на речник обухваћених појмова изражених српскохрватским језиком и сложених азбучним редом, са преводом на латински — и ништа више. Он, дакле, читаоца кога интересује шта је све речено о једном појму, упућује под којом латинском речи су одговарајуће изреке сврстане, присиљавајући читаоца да прочита све изреке под том одредницом да би нашао оно што га интересује. Добро је што је дат српскохрватско-латински речник појмова. Добро би, маслим, било да је дат и латинско-српскохрватски речник истих појмова. Али мислим да би читаоцима било много лакше да су изреке биле обележене бројевима и да су појмови у *Регистру* рашичлањени па да свака његова одредница упућује

на одговарајући број изреке. Мислим да је лакше читаоцу да чита одреднице у *Регистру*, па да се по њима сналази, него да то ради читајући изреке. Уосталом, мислим да друг Ромац није требало да се устручава да задржи и систем сврставања одредница и систем регистра који су усвојени у *Dicta*, јер је позната чињеница да су *Изреке* израсле из *Dicta*, а на све што се ту налази има исто толико аутроских права као и ја. Да су системи излагања изрека и регистра усвојени у *Dicta* добри, доказује и чињеница да их је Детлеф Лиџебс, у горе поменутој књизи, копирао.

5. Одељак *Изрека* који говори о коришћеним делима и њиховим ауторима назван је *Казало имена*. Мислим да је наслов употребљен у *Dicta* (*Белешке о писцима и делима*) адекватнији. Јер у тексту није ништа измењено у односу на *Dicta*. Само је допуњено. Оно, пак, што је ту речено није *Регистар* (казало) напред поменутих имена, него нови кратки текст (белешка) о њима. Осим тога ту нису обрађена само имена, него и дела, па су, на пример, дате посебне белешке о *Codex Justinianus*, *Codex Theodosianus*, *Codexiuris canonici* итд.

Мислим да сам дужан својим и Ромчевим читаоцима да објасним појаву ове књиге и да укажем на њене сличности и разлике са *Dicta*. Апстрахујући се од овог циља, радује ме што сам још један пут имао прилику да видим како великом радном енергијом и радном способношћу друг Ромац располаже. Мислим да је мало читалаца који схватају колико много знања, способности и труда треба уложити у овакву једну књигу.

Књига је, за наше па и светске прилике, изванредно лепо и луксузно опремљена — почевши од штампе, преко хартије до повеза. Истина, има и одговарајућу, за наше прилике врло високу цену, али ће се, надам се заинтересовани читаоци, гледајући у будућност, ипак одлучити да је купе.

Драгомир Стојчевић

Милан Пак: МЕЂУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО — ПАРНИЧНИ, ВАН-ПАРНИЧНИ И ИЗВРШНИ ПОСТУПАК СА СТРАНИМ ЕЛЕМЕНТОМ, Београд, „Светозар Марковић”, 1983, стр. 254.

Садржина и систематика садржине Међународног приватног права различито се схватају, и у светској литератури и у нас. Зато прве стране својег рада проф. Пак посвећује управо овој проблематици. При томе он одбацује најчешћу поделу на тзв. општи и посебни део, већ прихвата функционални принцип у систематизацији грађе ове гране права. При томе се он изјашњава за најшири обим обухватности ове гране права, дакле све оно што се односи на правни положај странаца у приватно-правним односима, сукоб закона и сукоб јурисдикција, иако се он не слаже са овом терминологијом. Из тог проистиче основан став: свако поглавље ове материје треба да има свој општи и посебни део, а на таквом функционалном принципу он систематизује целу материју ове гране права у три дела на следећи начин: прво се утврђује међународна надлежност домаћег суда. То значи да на првом месту треба применити правну целину грађанског судског поступка са страним елементом, а када се утврди да је домаћи суд међународно надлежан, могу даље доћи у обзир норме о ослобађању од плаћања предујма судских трошкова, о сиромашком праву, о процесној легитимацији странака итд. После ове правне целине долази друга правна целина — грађанска права странаца. Најзад, примењују се колизионе норме, према којима ће се одредити меродавно право за дефинитивно регулисање имовинских односа, а то може бити право домаће или неке друге државе.